

'לא תרצח' בכתבי הרמב"ם: בין אתיקה לפוליטיקה

אליעזר חדר

מטרת המאמר היא להראות שמדברי הרמב"ם משתמע שאיסור הריגת בני אדם נובע מתוך תפיסת ההשגחה הטבעית המצטיירת במורה הנבוכים. הרמב"ם מבחין בין ההשגחה הפרטית על בני האדם לבין ההשגחה המינית על בעלי החיים. הבחנה זו מתבטאת בטבע בעובדה שלאדם יש מחשבה ושיקול דעת, שתכליתם שימור הפרטים, ואילו בעלי החיים פועלים בכוחות טבעיים, שתכליתם שימור המינים. מכיוון שהתכלית הטבעית משקפת את רצון האל, הרי תכלית הטבע לשמר את פרטי בני האדם קובעת נורמה מוסרית האוסרת על הריגתם. בניגוד לכך, כיוון שהתכלית הטבעית פועלת לשימור מיני בעלי החיים בלבד, יוצא שאין איסור להרוג את פרטיהם.

מניתוח דברי הרמב"ם עולה שאיסור רציחה במורה הנבוכים ובמשנה תורה אינו מבוסס על תפיסת ההשגחה אלא על התמדתה של המדינה כתכלית. בכל זאת אפשר למצוא הד לתפיסת ההשגחה של הרמב"ם באיסור המוסרי על הריגת גר תושב. ביטוי מפורש יותר לתפיסה זו מצוי לדעתי בקביעת הרמב"ם, שנפש הנרצח היא 'קנין הקדוש ברוך הוא' ולכן אי אפשר למחול על הריגתה. בשני מקומות אלו האיסור לא נובע מן התכלית המדינית. גם הריגת גר תושב וגם לקיחת כופר במקום עונש מוות לא פוגעים ביציבותה של המדינה. יוצא אפוא שלמרות היות האדם מדיני בטבעו, יש לחייו ערך תכליתי מחוץ למסגרת המדינית.

ד"ר אליעזר חדר, החוג לתנ"ך, הוראת תנ"ך ופרשנותו בגישה רב־תחומית, המכללה האקדמית הרצוג, אלון שבות 9043300, קמפוס ירושלים, רח' בר כוכבא 103 ירושלים, 9789244, והחוג למחשבת ישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים, הר הצופים, ירושלים 9190501
eliezer.hadad@mail.huji.ac.il